
Trzydzieści pięć lat Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauki.

Biuletyn Polonistyczny 25/3-4 (85-86), 2-18

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TRZYDZIEŚCI PIĘĆ LAT
INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Instytut Badań Literackich powstał z inicjatywy grona postępowych i nowatorskich polonistów w listopadzie 1948 r., jest więc jedną z najstarszych placówek naukowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W r. 1952 wszedł w skład nowo utworzonej wówczas Polskiej Akademii Nauk. Instytut powstał z zadaniem stworzenia naukowej i organizacyjnej bazy dla nowoczesnej nauki o literaturze, opartej na zasadach zespołowości i perspektywicznego planowania.

Działalność Instytutu w ciągu 35 lat jego istnienia nie była obojętna dla rozwoju polonistyki i wiedzy o literaturze, więcej nawet - dla polskiej humanistyki. Głównym nurtem prac merytorycznych i inspiratorskich Instytutu było i jest unowocześnienie metodologii badań literackich w Polsce, zarówno teoretycznych, jak i historycznych, oraz stworzenie kanonu warsztatowego dla współczesnego polonisty i literaturoznawcy. Największy udział w pierwszym okresie tych poszukiwań miała krytyczna myśl marksistowska; twórcy Instytutu na niej właśnie oparli ideę odnowienia metodologii nauki o literaturze po wojnie. Od-tąd horyzont merytoryczny prac podejmowanych przez naukowców Instytutu stale się rozszerzał. Wraz z rozwojem myśli naukowej powstała i powstaje solidna dokumentacja literacka i literaturoznawcza, unikalna w kraju bibliograficzna i biblioteczna podstawa badań w naszej dyscyplinie.

Stworzona u początków baza dokumentacyjno-bibliograficzna Instytutu rozwinęła się w imponujący i systematycznie rozbudowywany warsztat historycznoliteracki i biblioteczny. Instytut stał się centralną placówką badań polonistycznych w skali kraju

oraz liczącym się centrum badań literackich w skali międzynarodowej. W ciągu swego istnienia wydał ok. 800 pozycji książkowych o łącznej objętości przekraczającej 23 000 arkuszy wydawniczych. W chwili obecnej Instytut posiada 20 serii wydawniczych i wydawnictw ciągłych oraz wydaje 5 czasopism naukowych. Zorganizował, przykładowo, tylko w ostatnim dziesięcioleciu 92 sesje naukowe, w tym 46 przy współpracy z ośrodkami uniwersyteckimi oraz innymi placówkami krajowymi i zagranicznymi.

Humanistyka, a w szczególności ta niespokojna metodologicznie, jałowuje z braku żywej wymiany z myślą światową. Instytut nie stroni więc od urozmaiconej współpracy międzynarodowej; pozycja samej placówki, a także niektórych pracujących w niej autorytetów naukowych, jest na tyle atrakcyjna, że wymiana zagraniczna jest - mimo poważnych w ostatnich latach trudności - utrzymywana.

IBL współpracuje z wieloma ważnymi ośrodkami naukowymi, zwłaszcza z wszystkimi instytutami literaturoznawczymi krajów socjalistycznych w ramach wielostronnego programu badawczego, koordynowanego przez Instytut Literatury Światowej AN ZSRR w Moskwie. Wieloletnie umowy dwustronne łączą IBL z Instytutami: Słowianoznawstwa i Bałkanistyki AN ZSRR, Literatury Światowej AN ZSRR, Literatury Rosyjskiej (Dom Puszkina) AN ZSRR, z Centralnym Instytutem Historii Literatury AN NRD, Akademią Sztuk NRD, Instytutem Literackim AN WRL w Budapeszcie oraz z Królewską Akademią Literatury w Sztokholmie. Instytut utrzymuje ponadto kontakty badawcze i owocną współpracę z utworzonym przez UNESCO Komitetem Rozpowszechniania Wiedzy o Kulturach Słowiańskich (MAIRSK) z siedzibą w Moskwie, z czterema uniwersytetami francuskimi, dwoma włoskimi, z ośrodkami uniwersyteckimi w Belgii, Holandii, RFN, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i in. W ra-

mach tej współpracy oraz na konferencje naukowe, stypendia, kwe-
rendy itp. tylko w latach 1971-1980 przyjechało z zagranicy do
Instytutu 378 osób, w latach zaś 1973-1979 wyjechało za granicę
z Instytutu 221 osób. Współpraca ta owocuje licznymi publikacja-
mi (książki zbiorowe i opracowania monograficzne, druki w cza-
sopismach instytutowych i zagranicznych).

Wiek badacza w tej dziedzinie wiedzy, która jest z powo-
dzeniem w Instytucie uprawiana, jest inaczej skorelowany z
twórczą wydajnością niż w dynamicznych, dążących do odkryć dys-
cyplinach przyrodniczych, tzn. dopiero w wieku dojrzałym badacz-
-humanista zdoła zgromadzić zasób erudycji dający swobodę twór-
czego poruszania się wśród zagadnień poznawczych. Niemniej jed-
nak odpowiedzialni ludzie w Instytucie troszczą się od dawna o
stworzenie trwałych warunków i wzorów przygotowywania młodych
pracowników. Natrafiając tu na liczne kłopoty etatowo-finanso-
we, pokładają jednak nadzieję w Studium Doktoranckim, które wy-
łania co najmniej kilkoro zdolnych literaturoznawców, mających
szansę na pożyteczną pracę w IBL.

W chwili obecnej Instytut zatrudnia 242 osoby (w tym 13 w
niepełnym wymiarze godzin): 10 profesorów, 33 docentów, 50 a-
diunktów, 37 asystentów i starszych asystentów, 24 pracowników
inżynieryjno-technicznych, 41 pracowników dokumentacji naukowej,
20 bibliotekarzy, 21 pracowników administracji i 6 osób obsługi.
Filie Instytutu mieszczą się w 4 ośrodkach pozawarszawskich:
w Krakowie, Poznaniu, Toruniu i Wrocławiu. Cechą charakterysty-
czną kadry Instytutu jest jej stabilność: 42 osoby pracują w
Instytucie 30 i powyżej 30 lat, 52 osoby - 20-30 lat. Sytuacja
ta przynosi określone rezultaty pozytywne: wysokie kwalifikacje
pracowników, ich silny związek zawodowy i osobisty z Instytutem;
ułatwia ona również prowadzenie długofalowych przedsięwzięć ze-
społowych. Z drugiej strony od lat odczuwana jest potrzeba od-

młodzenia kadry, która to potrzeba dopiero w ostatnim okresie mogła być w nieznacznej mierze zaspokojona. Znaczny udział w tym procesie odegrało Studium Doktoranckie, prowadzone przez Instytut.

Średnia wieku w poszczególnych grupach przedstawia się następująco: profesorowie - 59 lat, docenci - 55 lat, adiunkci - 44 lata, asystenci i starsi asystenci - 32 lata, dokumentaliści - 53, bibliotekarze - 42, pracownicy inżynieryjno techniczni - 43, administracja - 42, obsługa - 50 lat¹. Niezależnie od zatrudnionych etatowo, aktywny udział w pracach Instytutu bierze 3 profesorów emerytowanych (dwoje spośród nich należy do grona założycieli Instytutu); nadto w różnym stadium załatwiania znajduje się 11 przewodów profesorskich pracowników Instytutu. Faktyczny skład najwyższej kwalifikowanej grupy badawczej odpowiada w zasadzie potrzebom IBL (przy założeniu, że proces nominacji będzie przebiegał prawidłowo). Grupa ta reprezentuje przekrojowo wszystkie dziedziny i kierunki zainteresowań badawczych Instytutu.

Grupa docentów, w skład której wchodzi wyłącznie osoby posiadające stopień doktora habilitowanego, spełnia podstawową rolę w realizacji planu naukowego. Wraz z grupą profesorów zapewnia ona właściwą opiekę naukową (w tym i promotorską) najmłodszej kadrze Instytutu, a także uczestniczy w kształceniu pracowników z ośrodków uniwersyteckich.

W grupie adiunktów zwraca uwagę stosunkowo wysoka przeciętna wieku, co po części tłumaczy się obecnością w Instytucie kilkunastu adiunktów stabilizowanych. Wśród adiunktów należy wyróżnić, obok ludzi wybitnie utalentowanych, także tych, którzy zdobyli już wysokie kwalifikacje i spełniają bardzo użyteczną rolę w realizacji planu naukowego.

W gronie asystentów i starszych asystentów znajdują się ludzie wybitnie uzdolnieni, stanowiący realną nadzieję na pomyslną zmianę generacji badawczych w przyszłości. Wśród młodych pracowników, skądinąd bardzo czynnych w życiu naukowym Instytutu, obserwuje się zbyt powolne zdobywanie stopni naukowych, co tylko w części tłumaczy się bardzo wysokimi wymaganiami stawianymi w tej mierze przez Instytut.

Grupa dokumentalistów składa się z osób posiadających wyższe studia polonistyczne uzupełnione zdobyciem specjalistycznego wykształcenia w dziedzinie dokumentacji naukowej, edytorstwa i tekstologii. Odpowiednio długi staż pracy w tej grupie zapewnia wysoki poziom kwalifikacji, jednakże niepokój budzi fakt, iż właśnie dlatego trudno jest w tej dziedzinie o szybkie wykształcenie następców.

Wysoki stopień specjalizacji Biblioteki Instytutu wymaga szczególnych kwalifikacji od jej pracowników (na 20 osób wyższe wykształcenie humanistyczne posiada 15). W Bibliotece pożądana jest stabilizacja dotychczasowej kadry oraz planowe przygotowanie młodych pracowników.

Wymianę myśli w Instytucie upraszcza i ożywia szczególna niesformalizowana praktyka uprawiania nauki w tej placówce. Instytut i jego filie mają wprawdzie formalną strukturę: zakłady, pracownie itp., większość jednak przedsięwzięć badawczych, bibliograficznych i wydawniczych skupia pracowników raczej ze względu na osobiste kompetencje, zainteresowania, predyspozycje i orientacje metodologiczne, niż ze względu na formalne "przydZIAŁY". W ten sposób przedsięwzięcia historycznoliterackie mają rzetelne podstawy teoretyczne, z drugiej zaś strony rozważania teoretyczne i metodologiczne pozostają w organicznym związku z materiałem historycznym tu również opracowywanym. Zarówno

jedne, jak i drugie wspierają się natomiast na ciągłej i niezwykle kompetentnej pracy dokumentacyjnej i edytorsko-tekstologicznej, prowadzonej od lat i systematycznie. Ponadto we wszystkich tych przedsięwzięciach chętnie widziany jest udział naukowców z innych ośrodków w kraju i często z zagranicy.

Instytut w swym zasadniczym pionie badań literackich dzieli się na Zakłady: Historii Literatury Polskiej, Systematyki Form Literackich i Wiedzy o Kulturze Literackiej; istnieją nadto: Zakład Bibliografii i Dokumentacji Literackiej, Zakład Tekstologii i Leksykografii Literackiej, co ma niewątpliwe znaczenie organizacyjne w podziale zadań, w funkcjonowaniu pracowników, nie prowadzi jednak do ścisłego odgraniczenia dziedzin i metod badawczych. Horyzonty wiedzy o kulturze, perspektywy systematyki teoretycznej współistnieją w praktyce z perspektywą zainteresowań historycznoliterackich. W ten sposób odrębność działów nie oznacza ich wzajemnej nieprzenikliwości.

Perspektywę nie wyodrębnioną formalnie, ale charakteryzującą pracę wszystkich zakładów stanowi komparatystyka - stale obecna w badaniach tekstów kultury.

Podobną sytuację obserwujemy na poziomie kierunków metodologicznych; są one stosowane funkcjonalnie, są względem siebie komplementarne, a zarazem stanowią przesłanki do twórczych naukowo dyskusji.

Pierwszą żywą inspiracją metodologiczną był w historii pracy Instytutu marksizm; dziś stanowi on już interdyscyplinarne wyposażenie świadomości badawczej humanistów, dalsze, kolejne fazy podniet metodologiczno-teoretycznych charakteryzuje większa szczegółowość, mają one zakrój profesjonalny, dostarczają raczej technik badawczych, niezbędnych w specjalistycznych warsztatach. A warsztaty te - jak już wspomniano - obejmują

ją obszar rozległy różnorodnych tekstów kultury - literackich, audiowizualnych i zachowań.

Podstawową jednostką organizacyjną badań literaturoznawczych są pracownice. Siedem z nich specjalizuje się w historii literatury polskiej poszczególnych epok, od średniowiecza do współczesności. Pracownice są głównym organizatorem badań zespołowych, realizują krajowe i zagraniczne długofalowe programy badawcze, są podstawą udziału Instytutu w planie węzłowym i międzyresortowym, w nich - w trybie koordynacji prac indywidualnych - powstają opracowania monograficzne poszczególnych pisarzy i szczegółowych problemów. Poziom przygotowania specjalistycznego badacza jest z reguły bardzo wysoki i mogą oni praktycznie podjąć każde zadanie, wynikające z potrzeb polonistyki tak w zakresie problematyki ściśle naukowej, jak podręcznikowej lub popularyzatorskiej. Z dużym uznaniem oceniać więc należy wyniki naukowe oraz użyteczność środowiskową prac instytutowych historyków literatury, ich rolę inspirującą, ich zasłużenie zdobyty autorytet². Z tym wszystkim potencjał naukowy wykształcenia, umiejętności i talentów nie jest w tej dziedzinie wyzyskany optymalnie. Rysują się realne możliwości meliorowania planów naukowych, większej ich koncentracji wokół zagadnień specjalnie trudnych i pilnych w skali całej dyscypliny, a także lepszego wyzyskania tu specjalistów do bezpośrednich zajęć dydaktycznych.

Bogata i żywo reagująca na rytm przemian wiedzy o literaturze - w skali międzynarodowej, w obszarze różnych kultur - jest twórczość naukowa Instytutu objęta planem badań Zakładu Systematyki Form Literackich. Z inicjatywy i pod opieką tego Zakładu, we współpracy z historykami literatury, językoznawcami, wyspecjalizowanymi badaczami stylistyki, a także przy udziale ogólnokrajowym młodych, wybijających się naukowców z rozmaitych

dyscyplin, opublikowano ponad 50 pozycji o objętości przekraczającej 800 ark.wyd.; kilka gotowych czeka na druk. Publikacje te, za sprawą swej wartości teoretycznej i analitycznej, weszły do kanonu obowiązujących lektur uniwersyteckich, stały się świadectwem istnienia nieformalnej szkoły nowoczesnego historycznego myślenia o problemach poetyki.

Trzeci podstawowy dział badań Instytutu stanowią prace ujęte w program gromadzenia wiedzy o kulturze literackiej. Obszar kultury literackiej - i swoiste metodologie jego badań - obejmują zagadnienia teorii i historii kultury, problemy komunikacji społecznej, nie ograniczające się do sfery komunikacji językowej, lecz ogarniające również i inne domeny oraz sposoby generowania i funkcjonowania znaków. Szczególne zainteresowanie pracowników tego działu, a także naukowców z innych placówek, włączonych przez ten dział w plan koordynacyjny, ogniskuje się z natury rzeczy na problemach społecznej komunikacji literackiej: na instytucjach kultury literackiej, na charakterystyce jej wyposażenia i technik, na charakterystyce jej uczestników, i jej obiegów (także folklorystycznych) - w różnych formacjach dziejowych. Zagadnienia typu i stylu kultury, problemy dynamiki kultur literackich stanowią więc ośrodek badań działu. Badania te podjęte z własnej inspiracji systematycznie po r. 1968 owocują zarówno w licznych już wydawnictwach, stanowiących plon prac indywidualnych oraz sesji, jak też w bogatych już - i zakrojonych na długoletnie studia - kartotekach dokumentacyjnych, tworzących podstawę do przyszłych publikacji. Program dyscypliny wchłonął więc de facto i przeobraził wiele tradycyjnych pól badań rozdzielonych ongiś między antropologię, socjologię, folklorystykę, historię literatury i języka. Nowatorska koncepcja stworzyła nową dziedzinę wiedzy.

Jednym z głównych zadań, postawionych przed Instytutem jest opracowanie podręczników oraz pomocy podręcznikowych. W pracach tego rodzaju uczestniczą, jako organizatorzy i wykonawcy, wszystkie praktycznie pracownice IBL w różnym - oczywiście - stopniu, przyczyniając się do opracowań syntetycznych i monograficznych. Swego czasu pod egidą IBL powstawały nawet podręczniki historii literatury dla szkół średnich; obecnie prace koncentrują się nade wszystko nad pomocami podręcznikowymi dla szkół wyższych. Nie należy zapominać również, iż autorzy IBL opracowali np. podręcznik "Teorii literatury", od wielu lat i w wielu wydaniach spełniający w szkołach swe zadanie, i że tak poważne kompendium, jak "Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku", zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania do użytku dydaktycznego, używany jest powszechnie przez nauczycieli i uczniów licealnych. Miejsce główne w pracach podręcznikowych zajmuje akademicka synteza "Historii literatury polskiej". Obecne na rynku wydawniczym 4 tomy tej całości doczekały się kilku wznowień, tomy brakujące (trzy) są w opracowaniu. Dopełnieniem tej syntezy jest trzypiętomowa "Historia literatury polskiej 1918-1975", której dwa tomy są już gotowe. Równoległe zmierzają do ukończenia "Dzieje literatury polskiej - synteza uniwersytecka" (gotowe cztery tomy całości 9-tomowej).

Obok ujęć procesualnych dziejów literatury powstały w Instytucie syntezy problemowe poszczególnych epok. Ukazało się kilkanaście tomów "Problemów literatury polskiej" od staropolszczyzny po współczesność; ostatnie - poświęcone literaturze pozytywizmu - są na ukończeniu. Charakter podręcznikowy ma również wielotomowa seria "Poetyka. Zarys encyklopedyczny". Nową inicjatywą w zakresie pomocy podręcznikowych są słowniki encyklopedyczne historii literatury polskiej poszczególnych epok.

Ukazał się już słownik poświęcony literaturze Oświecenia, ukończony jest wielki tom staropolszczyzny, trwają prace nad podobnymi ujęciami XIX i XX w. Słowniki ukazują się w "Vademecum polonisty", monumentalnej całości programowo poświęconej sumowaniu wiedzy i informatyce naukowej.

Systematyzacji nagromadzonej wiedzy i wprowadzaniu nowoczesnych ujęć badawczych służą także publikacje zespołowe Pracowni Literatury Ludowej: "Słownik folkloru polskiego", "Dzieje folklorystyki polskiej". Pracownia ta ma w swoim dorobku serię Studia Folklorystyczne. Szeroko zakrojonym badaniom dokumentalnym służy zwłaszcza kartoteka wariantów pieśniowych z XIX i XX w.

Dorobek Instytutu w dziedzinie dokumentacji ma dziś ogromne znaczenie: jego wydawnictwa i kartoteki bibliograficzne i materiałowe tworzą nowoczesny warsztat naukowy dla badań historyczno- i teoretycznoliterackich, a także obsługują potrzeby całej dyscypliny polonistycznej w skali ogólnokrajowej i międzynarodowej. Obejmuje on między innymi następujące wydawnictwa i prace:

A. Bieżąca informacja naukowa:

- "Polska bibliografia literacka" - rejestrująca w odcinkach rocznych od 1944 r. całość literatury polskiej (wydawanej w kraju i za granicą), polską naukę o literaturze, przekłady z literatur obcych, zagraniczne prace o literaturze polskiej, przejawy życia literackiego w Polsce, teatr (pełna bibliografia teatralna), film, literaria w radiu i telewizji. Dotychczas ukazało się trzydzieści tomów.

- "Biuletyn Polonistyczny" (wydawany od 1958 r.) - kwartalnik informujący bieżąco o pracach w dziedzinie historii literatury polskiej w kraju i za granicą, o polskich badaniach z

zakresu teorii literatury, o zespołach źródeł w zbiorach publicznych.

B. Dokumentacja literacka retrospektywna (ujęcia całościowe):

- "Bibliografia literatury polskiej »Nowy Korbut«". Zawiera dokumentację bibliograficzną i biobibliograficzną literatury polskiej od średniowiecza po Młodą Polskę, zestawioną w hasłach autorskich i rzeczowych. Dotychczas wydano czternaście tomów.

- "Słownik współczesnych pisarzy polskich". W siedmiu wydanych tomach zawarto dokumentację biobibliograficzną dla ponad 1300 pisarzy tworzących po 1918 roku.

- "Pisarze polscy. Przewodnik biobibliograficzny" (przeznaczony również dla szerszego kręgu odbiorców). Przygotowany do druku (w maszynopisie) obejmuje w trzech tomach ok. 3000 haseł od średniowiecza po współczesność.

- "Bibliografia literackiej zawartości czasopism polskich XIX i XX wieku (do 1939 r.)". Kartoteka gromadząca materiały z ponad 2000 czasopism (ok. 1 000 000 kart). Fundamentalny w skali ogólnopolskiej zespół materiałowy, wykorzystywany w pracach historycznoliterackich oraz przez badaczy innych dyscyplin.

- "Literatura polska i teatr w latach II wojny światowej". Bibliografia obejmująca ok. 25 000 książek i tekstów z ok. 900 czasopism, wydanych konspiracyjnie w kraju i publikowanych na emigracji. Trzy tomy w druku.

- "Słownik pseudonimów pisarzy polskich". Gromadzi ok. 50 000 pseudonimów dla ok. 14 000 osób. Kartoteka w opracowaniu redakcyjnym przygotowywana do druku.

W Instytucie opracowywana jest również dokumentacja dotycząca pisarzy i zagadnień szczególnie ważnych dla nauki o lite-

raturze. Są to m.in. następujące zespoły: bibliografia dramatu staropolskiego; słownik drukarzy dawnej Polski; zespół dokumentacji dotyczącej kultury literackiej dwudziestolecia międzywojennego; kronika życia literackiego Polski Ludowej. Na szczególną uwagę zasługuje imponujący w skali światowej blok prac nad życiem i twórczością Adama Mickiewicza, obejmujący: wielotomową kronikę życia i twórczości, bibliografię poety, jedenastomowy "Słownik języka Adama Mickiewicza" (największy ze znanych tego typu słowników w nauce światowej), krytyczną edycję dzieł oraz opracowania monograficzne.

Fundamentalne znaczenie dla badań językowych i historyczno-literackich ma "Słownik polszczyzny XVI w.", oparty na materiałach i kartotece liczącej ok. 12 000 000 pozycji. Dotychczas wydano trzynaście tomów.

Instytut posiada renomowanych specjalistów w dziedzinie edytorstwa naukowego; od początków zajmowano się w nim szczególnie ważnymi lub trudnymi pracami wydawniczymi. Dość wspomnieć imponujący dorobek "Biblioteki Pisarzy Polskich", edycje z zakresu historii książki polskiej lub pierwsze kompletne wydanie "Kronik tygodniowych" Bolesława Prusa. Obecnie najważniejszym naukowo zadaniem edytorskim IBL jest pełne naukowe wydanie dzieł Jana Kochanowskiego - wydanie związane z rocznicą 400-lecia śmierci poety, zlecone Instytutowi jako zadanie przez Sejm PRL. Równoległe toczą się prace nad fundamentalnymi wydaniem krytycznymi dzieł Adama Mickiewicza i Stefana Żeromskiego. Do końca dobiega wielotomowa edycja "Listów" Elizy Orzeszkowej. Trwają prace nad edycją korespondencji Henryka Sienkiewicza oraz korespondencji Marii Konopnickiej, ukazały się pierwsze tomy "Pism zebranych" Jana Kasprówicza, w przygotowaniu znajdują się "Dzieła" Władysława Broniewskiego.

Od 1969 r. do IBL afiliowany został zespół Historii Czołpiłmiennictwa Polskiego, tworząc odrębną pracownię. Jest to zespół składający się z badaczy o wykształceniu historycznym, liczący obecnie 14 wysoko wykwalifikowanych pracowników. Pracownia wydaje własny periodyk "Kwartalnik Historii Prasy Polskiej", posiada własne zaplecze dokumentacyjne. Najważniejszym jej osiągnięciem naukowym jest wydanie czterotomowej syntezy "Historii prasy polskiej". Obecnie znajduje się w przygotowaniu skrócona wersja tego ważnego podręcznika. Liczne prace monograficzne badaczy tego zespołu koncentrują się, obok problemów historii prasy od XVIII po XX wiek, na zagadnieniach historii politycznej. Zespół bierze udział w pracach komisji historycznej Międzynarodowego Stowarzyszenia do Badań Komunikowania Masowego (AIERI) oraz utrzymuje kontakty z placówkami krajów socjalistycznych. Prowadzi również działalność popularyzatorską i dydaktyczną.

Do podstawowego warsztatu pracy Instytutu należy biblioteka. Jest ona największą i jedyną tego typu w Polsce specjalistyczną placówką gromadzącą zbiory z dziedziny teorii literatury oraz badań nad historią literatury polskiej. Założona w 1948 r., przejęła księgozbiory kompletowane systematycznie od 1894 r., co m.in. sprawia, że znajduje się w niej wiele rzadkich i cennych publikacji. W chwili obecnej stan liczbowy zbiorów wynosi ok. 180 000 woluminów (druki zwarte i ciągłe, w tym wiele publikacji obcojęzycznych). Biblioteka jest najlepiej zaopatrzoną tego typu placówką w kraju (m.in. w najnowsze wydawnictwa zagraniczne w zakresie wiedzy humanistycznej). Ponadto Biblioteka zajmuje się gromadzeniem, w zakresie dyscypliny, rękopisów i maszynopisów, wycinków, ikonografii, mikrofilmów i fotokopii, dokumentów fonograficznych. Z jej zasobów korzystają

obok badaczy indywidualnych z różnych ośrodków naukowych wszelkiego rodzaju instytucje kulturalne, biblioteki naukowe oraz ok. 200 bibliotek, usytuowanych głównie w małych ośrodkach.

W Instytucie istnieje Studium Doktoranckie, które w ostatnim dziesięcioleciu trzykrotnie przeprowadziło rekrutację: w 1974 r., 1976 r. oraz w 1979 r. Ogółem w latach 1974-1980 na Studium przyjęto 65 osób. Z dwóch pierwszych kursów prace doktorskie obroniło 10 osób, zaś studia ukończyło 21. Instytut zatrudnił 9 wykształconych przez siebie doktorów, spośród pozostałych część powróciła do dawnych miejsc pracy (nauczyciele i pracownicy wyższych uczelni). Rocznik 1979 jeszcze studiów nie ukończył. W kształceniu doktorantów uczestniczyli pracownicy IBL prowadząc seminaria i wykłady; 24 spośród nich było promotorami rozpraw doktorskich, w tym niejednokrotnie ta sama osoba prowadziła kilka prac. Wśród podejmowanych rozpraw 36 dotyczyło literatury do roku 1918; 18 - literatury po roku 1918; 11 - teorii literatury.

Ponadto Instytut przyjmował na staże naukowe pracowników z różnych ośrodków akademickich. Tylko w ostatnim dziesięcioleciu przyjęto 69 osób na okres od 1 do 12 miesięcy.

Ważną formą dydaktycznej działalności Instytutu jest współpraca z uniwersytetami i wyższymi szkołami pedagogicznymi. W latach 1970-1981 zajęcia na uczelniach prowadziło co roku 17-20 pracowników IBL. W latach 1976-1978 Instytut objął opieką naukową polonistykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Siedlcach (na podstawie zawartej specjalnej umowy). Od roku 1979 organizuje wspólnie z Instytutem Literatury Polskiej UW dwusemestralne, podyplomowe Studium Edytorsko-Tekstologiczne (prace organizacyjne, programowe i wykładowe). Do chwili obecnej odbyły się

dwa roczne kursy zakończone egzaminami. W sumie Studium ukończyło 25 osób.

Pracownicy Instytutu uczestniczą czynnie w Radach Naukowych innych instytutów oraz w Radach Wydziału poszczególnych uczelni.

Jedną z ważnych form działalności dydaktyczno-programowej (w nauczaniu języka polskiego w szkole) Instytutu Badań Literackich jest już przeszło 10-letnia opieka nad Olimpiadą Literatury i Języka Polskiego, powołaną z inicjatywy IBL. Jednostką nadrzędną, corocznie koordynującą przebieg zawodów, jest działający przy Instytucie Komitet Główny Olimpiady.

Poza wymienionymi inicjatywami Instytut aktywnie i owocnie współpracował z instytucjami o charakterze popularyzatorskim. Jego pracownicy organizowali kursy, wykłady, zjazdy, uczestniczyli w zajęciach przeprowadzanych przez różne instytucje (m.in. Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza, towarzystwa naukowe, Wszechnica Radiowa, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Komitet Nauk o Literaturze Polskiej). Instytut współorganizował również corocznie zjazdy i kursy młodych polonistów, a następnie wielodniowe teoretycznoliterackie konferencje dla młodej kadry naukowej.

Wspomniano już o bardzo wielostronnych zainteresowaniach i urozmaiconej aktywności pracowników Instytutu. Trzeba na koniec dodać, że wielu spośród nich uprawia krytykę literacką, niektórzy - twórczość oryginalną, jeszcze inni zaś prowadzą działalność organizatorską i popularyzatorską w życiu kulturalnym.

Pobieżny nawet przegląd "sił i środków" Instytutu Badań Literackich, sumariusz jego działalności dotychczasowej oraz ocena sytuacji obecnej, muszą prowadzić do wniosku, że IBL odegrał rolę przełomową w dziejach polonistyki i szerzej - ba-

dań literackich: w uhistorycznieniu studiów teoretycznych, w teoretyzacji studiów historycznych; zainicjował też nową dziedzinę wiedzy o kulturze literackiej. Trudno sobie teraz bez udziału tej placówki wyobrazić normalny rozwój nauki o literaturze polskiej oraz polskiej nauki o literaturze. Badacze Instytutu stworzyli w naszym kraju fundamenty nowoczesnej organizacji nauki o literaturze, co więcej, zaopatrzyli warsztat badawczy w trwałe narzędzia i nieocenione pomoce naukowe oraz krytyczne wydania ważnych tekstów literackich. Uderza rozmach i dalekosiężność podstawowych zadań, postawionych swego czasu przez założycieli Instytutu, obecnie już zrealizowanych bądź zmierzających ku ukończeniu, bądź też obliczonych na ciągłość. Dojrzałość, wykrystalizowanie naukowe kadry Instytutowej, zasobność jego zbiorów, różnorodna specjalizacja warsztatów sprawiają, iż Instytut jest dziś gotowy zarówno do kontynuacji swych dotychczasowych zadań, do wykonywania swych długoletnich planów, jak też i do podjęcia nowych inicjatyw: badawczych, dydaktycznych (na różnych poziomach nauczania i programowania), dokumentacyjnych i edytorskich. Skuteczność wszelako naukowego i środowiskowego oddziaływania tej placówki zależy od utrzymania i proporcjonalnego wzrostu jakości warunków organizacyjno-ekonomicznych z jednej strony, z drugiej zaś od dalekowzrocznego i racjonalnego, dalszego planowania głównych kierunków badań i prac o znaczeniu trwałym. Idzie o takie wyzyskanie kadry i zasobów IBL, by w nowej sytuacji w badaniach polonistycznych - a ta nowa sytuacja powstała właśnie przy walnym współuczestnictwie Instytutu Badań Literackich - Instytut zachował swą pozycję ogniska nowatorskiej myśli naukowej i centrum wysoko zorganizowanej, systematycznej działalności badaw-

czej, zbierackiej i informacyjnej.

¹ Z 50 adiunktów - 5 posiada stopień doktora habilitowanego, pozostali - stopień doktora. Obecnie 15 pracowników ma zaawansowane rozprawy habilitacyjne i w najbliższych dwóch latach zostaną zakończone ich przewody. Z 37 asystentów i st. asystentów - 22 osoby mają zaawansowane prace doktorskie. W ciągu dwóch lat przewiduje się zakończenie ich przewodów doktorskich.

² W latach 1973-1980 nagrody Sekretarza Naukowego i Wydziału I PAN za prace indywidualne oraz za udział w pracach zespołowych otrzymało 35 pracowników IBL.

Dyrekcja

**WYDAWNICTWA
INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH
1978-1982**

Wykaz niniejszy stanowi kontynuację publikacji pt. "Wydawnictwa Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk 1948-1978", opracowanej przez Anielę Piorunową i Cecylię Gajkowską, która ukazała się w roku 1978. Przygotowany został według tych samych zasad i obejmuje wszystkie pozycje, które ukazały się w ramach planu wydawniczego Instytutu Badań Literackich PAN w okresie od 1 kwietnia 1978 r. do 1 czerwca 1982 r., a także publikacje zwarte - historyczno- i teoretycznoliterackie oraz edytorskie - autorstwa czynnych pracowników IBL, nie objęte planem wydawniczym PAN, opublikowane w wydawnictwach krajowych w latach 1970 - 1 VI 1982, a nie zarejestrowane w wymienionej wyżej publikacji. Chodzi w tym wypadku o: 1. pozycje z lat 1970-1973 nie objęte wymienioną na wstępie publikacją;